

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Programmi „Horisont 2020“ vahehindamine“**(ettevalmistav arvamus)**

(2017/C 034/10)

Raportöör: **Ulrich SAMM**

Konsulteerimistaotlus	nõukogu eesistujariik Slovakkia, 14/03/2016
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304 ettevalmistav arvamus
Vastutav sektsioon	ühtne turg, tootmine ja tarbimine
Vastuvõtmine sektsioonis	04/10/2016
Vastuvõtmine täiskogus	20/10/2016
Täiskogu istungjärk nr	520
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	180/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt programmi „Horisont 2020“ kui tugeva ja eduka programmi üle, mis kätkeb endas tippkeskusi, ühiseid teadusuuringute taristuid, piiriülest koostööd ning koostoiimet teadusringkondade, tööstussektori, VKEde ja teadusorganisatsioonide vahel.

1.2. Programm „Horisont 2020“ on peamine vahend strateegia „Euroopa 2020“ rakendamiseks, et „aidata kaasa Euroopa jätkusuutlikule majanduskasvule ja konkurentsivõime parandamisele, tugevdades liikmesriikide ja liidu innovatsioonivõimet, et toime tulla Euroopa ühiskonna ees seisvate oluliste probleemidega“.

1.3. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee nõuab nagu Euroopa Parlamendi teadusuuringute komisjoni (ITRE), et Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondist tagastataks 2,2 miljardit eurot ELi teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammile „Horisont 2020“.

1.4. Komitee peab kiiduväärseks asjaolu, et programmis „Horisont 2020“ on innovatsioonil rohkem kaalu. Innovatsioon on majanduskasvu jaoks võtmetähtsusega. Asja kasutusele võetud VKEde rahastamisvahend on hea näide tõhusast kohaldamise, valimise ja järelevalve protsessist.

1.5. Alusuuringute rahastamine on väga edukas. Euroopa Teadusnõukogu toetusi hinnatakse iseäranis kõrgelt: neid peetakse kõrgeks tunnustuseks teadlastele ja need on kogu Euroopas eeskujuks.

1.6. Komitee on mures, kuna ühiskondlike väljakutsete uurimise rahastamine on oluliselt vähenenud. Paljud üleeuroopalise teaduskoostöö edulood kuuendast ja seitsmendast raamprogrammist lõppesid programmiga „Horisont 2020“. Teaduskoostöö peaks olema taas teadusuuringute ja innovatsiooniahela lahutamatu osa.

1.7. Komitee nõuab hoolikat hindamist, et saavutada mõistlik tasakaal kolme rahastamissamba vahel, milleks on tiptasemel teadus, juhtpositsioon tööstuses ja ühiskondlikud väljakutsed. Hindamisel tuleks arvestada nende erinevusi mõju, tähtsuse, finantsvõimenduse ja eelkõige nende konkreetse Euroopa lisaväärtuse seisukohast.

1.8. Euroopa Liit peab tagama tasakaalustatud toetuse kogu teadusuuringute ja innovatsiooniahelale, alustades alusuuringutest ja lõpetades tootepõhiste uuringutega.

1.9. Komitee rõhutab samuti, et sotsiaal- ja humanitaarteadustel peab olema otsustav roll selliste ühiskonna arengute analüüsimisel ja prognoosimisel, mis on põhjustatud töö- ja elutingimuste muutustest demograafiliste muutuste, globaliseerumise, kliimamuutuste, kujunemisjärgus tehnoloogiate, digiteerimise ja uusi kvaliteetseid töökohti kindlustava hariduse tulemusena.

1.10. Komitee jälgib tähelepanelikult Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi tegevust ja kontrollikoja esitatud soovitusi ning loodab, et vahehindamise tulemusena paraneb instituudi töö märkimisväärselt.

1.11. Uus Euroopa Innovatsiooni Nõukogu, mille loomise komisjon välja on pakkunud ja mis peaks tegelema otseselt ettevõtjate/novaatoritega, võiks olla katuseorganisatsiooniks, mis aitaks ühtlustada innovatsiooni rahastamisvahendeid, pakkudes seeläbi tõhusa viisi innovatsioonilõhe kaotamiseks.

1.12. Komitee soovib tungivalt, et uue rahastamisvahendi kasutusele võtmisel vaadataks põhjalikult läbi muud vahendid, et vähendada nende arvu ja ühtlustada neid võimalikult suurel määral.

1.13. Komitee soovib toonitada, et liikuvuse rahastamine ning piiriülesele taristule juurdepääsu tagamine koos teadlaste toetamisega on Euroopa teadusruumi keskne element, mida tuleks tõhusamalt toetada.

1.14. Komitee on väga mures liikmesriikidevaheliste suurte erinevuste pärast teadusuuringute ja innovatsiooni riikliku rahastamise osas. See on põhjustanud suuri erinevusi ELi vahendite saamise edukuses.

1.15. Komitee soovib vaadata läbi kõik rahastamisvahendid, et teha parandusi, mis võivad aidata kaotada need erinevused. Selles suhtes on oluline roll nii teaduskoostööl mitme liikmesriigi vahel kui ka uutel meetmetel tipptaseme levitamiseks ja osaluse laiendamiseks.

1.16. Komitee nõuab teadusuuringute ja innovatsiooni riikliku rahastamise suurendamist ja soovib liikmesriikidele rõhutada, et teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamine ELi vahenditest ei saa asendada riiklikke jõupingutusi.

1.17. Komitee toetab ka nõukogu 27. mai 2016. aasta järeldusi, milles on toonitatud, et programmi „Horisont 2020“ raames tuleb hoolitseda selle eest, et laenu põhise rahastamist ei laiendata veelgi toetuspõhise teadusuuringute ja innovatsiooni rahastamise kahjuks.

1.18. Vaja on saavutada mõistlikud edukuse määrad, et vältida ressursside raiskamist või põhjustada meelehärmi tööstussektori ja teadusringkondade parimate osalejate seas. Esitatud on mitu ettepanekut vastumeetmete kohta, mis komisjon peaks viivitamata rakendama programmi „Horisont 2020“ allesjäänud perioodil.

1.19. Vajadus lihtsustada programmi „Horisont 2020“ menetluskorda on endiselt tähtis küsimus. Komitee tunnustab komisjoni edusamme taotlemise lihtsustamisel. Sellele vastupidiselt võib projekti täitmise etapp nüüd kaasa tuua lisakohustusi. Komitee soovib komisjonil nõustuda võimaluse korral põhimõttega, et peamiseks kriteeriumiks on riiklike eeskirjade täitmine, kui need on kooskõlas kokkulepitud normidega.

1.20. Vahehindamises tuleks analüüsida seda, kuidas programm „Horisont 2020“ aitab kvalitatiivselt saavutada seatud eesmärgid, st edendada tipptasemel teadust, käsitleda kiireloomulisi ühiskondlikke väljakutseid ja toetada juhtpositsiooni tööstuses suurema ja kaasava majanduskasvu nimel, mis aitab luua tõelisi töökohti Euroopas, mitte keskenduda liialt sellistele kvantitatiivsetele meetmetele nagu publikatsioonide, patentide ja investeerimistulu kokkulugemine, nagu tehti seitsmenda raamprogrammi korral. Komitee soovib ka kehtestada struktuurifondides ja Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondis kokkusobivad näitajad nii teadusuuringute kui ka innovatsiooni investeeringute jaoks.

2. Sissejuhatus

2.1. Teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm „Horisont 2020“ (2014–2020) algatati 2014. aastal eesmärgiga parandada teaduse tippaset, käsitleda olulisemaid probleeme, millega Euroopa ühiskond silmitsi seisab, ja edendada majanduskasvu. Selle eelkäijaks oli teadusuuringute, tehnoloogiaarenduse ja tutvustamistegevuse seitsmes raamprogramm (2007–2013). Programmi „Horisont 2020“ struktuur erineb seitsmenda raamprogrammi omast oluliselt, sest see hõlmab ka Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituuti ning varasema konkurentsivõime ja uuendustegevuse raamprogrammi osi. Nagu nii struktuurist kui ka nimest nähtub, täidab innovatsioon programmis „Horisont 2020“ tunduvalt tähtsamat osa kui sellele eelnenud programmis.

2.2. Komitee on esitanud üksikasjaliku analüüsi programmi „Horisont 2020“ määruse ettepaneku kohta oma 2012. aasta märtsi arvamuses ⁽¹⁾.

2.3. Komitee väljendab heameelt programmi „Horisont 2020“ kui tugeva ja eduka programmi üle, mis ühendab endas tippaset, teadustaristut ning eelkõige teadlasi ELi liikmesriikidest, assotsieerunud riikidest ja kogu maailmast ning aitab saavutada olulisi tulemusi ja koostööt teadusringkondade, tööstussektori, VKEde ja teadusorganisatsioonide vahel. See on maailma suurim avaliku sektori rahastatav teadusuuringute ja innovatsiooni programm, mis edastab tugeva sõnumi, et EL investeerib oma tulevikku.

2.4. Programmi „Horisont 2020“ eelarvest üle 90 % moodustavad programmi kolm järgmist põhisammast:

- 1) tipptasemel teadus, mille alla kuuluvad Euroopa Teadusnõukogu, tulevased ja kujunemisjärgus tehnoloogiad, teadlaste liikuvus ja Euroopa teadustaristu (24,4 miljardit eurot);
- 2) juhtpositsioon tööstuses, mille kuues allprogrammis keskendutakse Euroopa tööstussektori konkurentsivõimele, pöörates eritählepanu VKEde rahastamisele (17 miljardit eurot);
- 3) ühiskondlikud väljakutsed, millel on seitse allprogrammi (29,7 miljardit eurot).

2.5. Programmis leppisid kokku nõukogu ja Euroopa Parlament ja selle seitsme aasta pikkuse rahastamisperioodi kogueelarve on üle 70 miljardi euro (peaaegu 80 miljardit eurot jooksevhindades). Programmi eelarvet vähendati 2015. aastal 2,2 miljardi euro võrra, et anda need Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi kasutusse.

2.6. Programm „Horisont 2020“ täidab ELi strateegias mitmetahulist osa. See on rahastamisvahend, millega viiakse ellu juhtalgatus „Innovaatiline liit“, mis on strateegia „Euroopa 2020“ juhtalgatus ja mille eesmärk on tagada Euroopa konkurentsivõime üleilmsel tasandil. Selle juured on aga Lissaboni lepingus, eelkõige selle artiklites 179 jj, milles on kindlaks määratud Euroopa teadusruumi saavutamine ja milles tehakse Euroopa Liidule ülesandeks „uurimisprogrammide, tehnoloogia arendamis- ja tutvustamisprogrammide rakendamine, edendades koostööd ettevõtjate, uurimiskeskuste ja ülikoolidega ning nende vahel“.

2.7. Programm „Horisont 2020“ loodi ajal, mil majandusprobleemid ja noorte tööpuudus Euroopas olid suured, ning seetõttu on selles pandud innovatsioonile palju rohkem rõhku kui ELi varasemates teadusprogrammides. Innovatsiooni mõistetakse selles kontekstis kui uue või oluliselt parema toote või teenuse käibelevõtmist.

2.8. Selle taustal ja arvestades programmi „Horisont 2020“ keskendumist majanduskasvule, loodi selles ka uus VKEde rahastamisvahend, mis on konkreetselt mõeldud VKEde uuendusmeelsuse toetamiseks. Selle eesmärk on anda VKEde käsutusse 20 % teise ja kolmanda samba vahenditest ning selles pannakse suuremat rõhku rahastamisvahenditele.

3. Teadusuuringutest innovatsioonini

3.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tunnustab programmi „Horisont 2020“ edusammude eest ja peab kiiduväärseks suunamuutust, millega keskendutakse rohkem innovatsioonile majanduskasvu saavutamiseks. Siiski tuleks esile tuua mõned ohud seoses teadusuuringute ja innovatsiooniahelaga, mis komitee arvates võivad ohustada saavutatud edu.

⁽¹⁾ ELT C 181, 21.6.2012, lk 111.

3.2. Euroopa Liit peab käsitlema kogu teadusuuringute ja innovatsiooniahelat, alustades alusuuringutest ja lõpetades tootepõhiste uuringutega. Vaid tasakaalustatud toetus kogu ahelale tagab, et loodud oskusteave rakendub – ja lõppkokkuvõttes ühiskondlikus ja majanduslikus kasus. Komitee nõuab hoolikat hindamist, et leida mõistlik tasakaal kolme rahastamissamba – tiptasemel teadus, juhtpositsioon tööstuses ja ühiskondlikud väljakutsed – vahel, arvestades nende erinevat mõju, täitmisaega ja finantsvõimendust ning eelkõige konkreetset lisaväärtust ELi jaoks.

3.3. Alusuuringud on Euroopas väga edukad. Säilitada tuleb tulevaste ja kujunemisjärgus tehnoloogiate, teadlaste liikuvuse ja Euroopa Teadusnõukogu alt ülespoole rahastamise kõrge tase. Euroopa Teadusnõukogu toetusi hinnatakse iseäranis kõrgelt: neid peetakse kõrgeks tunnustuseks teadlastele ja need on kogu Euroopas eeskujuks.

3.4. Komitee soovib märkida ka seda, et tänapäeval tehakse teadusuuringuid suurel määral koostöö alusel. Vaatamata üksikute teadlaste toetamise tähtsusele taunib komitee seetõttu asjaolu, et programmis „Horisont 2020“ on oluliselt vähendatud koostöös tehtavate alusuuringute rahastamist.

3.5. Alusuuringutest innovatsioonini kulub kaua aega ja nende peamiseks motivaatoriteks on ühiskondlikud väljakutsed. Neid Euroopa Teadusnõukogu valdavas osas ei käsitle. Seda tüüpi teaduskoostöö oli varasemates raamprogrammides väga edukas, kuid programmis „Horisont 2020“ on see kaotanud suure osa oma tähtsusest. Ühiskondlike väljakutsete osa vähendati 3,5 %, et rahastada Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi, ja teaduskoostöö madalamatel tehnoloogiaks valmisoleku tasemetel 1–5 on vähenenud kõrgemate tehnoloogiaks valmisoleku tasemete arvelt. Seetõttu on paljud ülikoolid ja teadusorganisatsioonid loobunud ühiskondlike väljakutsete teadusuuringutest ning tööstussektori ja teadusringkondade vaheline suhtlus on suurenemise asemel hoopis vähenenud. Komitee palub komisjonil käsitleda seda muret tekitavat suundumust. Ülioluline on taastada ühiskondlike väljakutsete rahastamine ja madalamate tehnoloogiaks valmisoleku tasemete 1–5 teadusuuringute tugevam lisamine programmi „Horisont 2020“ ühiskondlike väljakutsete osasse, et hõlmata kogu teadusuuringute ja innovatsiooni tsükli. Sellega seoses on jätkuvalt väga tähtis, et komisjon teeks koostööd sidusrühmadega, kui ta töötab välja ühiskondlike väljakutsetega seotud üksikasju tööprogrammi tasandil.

3.6. Komitee peab kiiduväärseks asjaolu, et programmis „Horisont 2020“ on innovatsioonil rohkem kaalu. Innovatsioon on majanduskasvu jaoks võtmetähtsusega. Asja kasutusele võetud VKEde rahastamisvahend on hea näide tõhusast kohaldamisest, valimisest ja järelevalve protsessist. Selle vahendi edukust näitab asjaolu, et esialgne eesmärk, st 20 % eraldamine eelarvest VKEdele, on juba ületatud. Hindamises tuleks analüüsida selle vahendi mõju ja tulemuslikkust seoses eri liiki VKEdega ja põhjustega, miks nad taotlevad rahastamist üksi (nagu enamik neist) või konsortsiumina (mis hõlmab riiki või kogu ELi). Samuti tuleks hoolikalt analüüsida, mil määral on VKEde riikliku rahastamise vähenemine seotud rahastamise taotlemisega ELi tasandil. On ülioluline, et rahastamine oleks VKEdele jätkuvalt kättesaadav ka kohalikul ja piirkondlikul tasandil ning et ELi rahastamist ei kasutataks ettekäändena selle peamise toetusallika vähendamiseks kohalikul tasandil.

3.7. Tööstussektori osalemine on programmi „Horisont 2020“ jaoks hädavajalik. On ilmselge, et tööstussektorile programmi „Horisont 2020“ raames antud vahendite kogusumma on sektori teadusuuringute- ja innovatsioonikuludega võrreldes vähem oluline. Peamised kasutegurid tööstuspartnerite jaoks seisnevad võrgustiku loomises ning uutes sidemetes ülikoolide, teadusorganisatsioonide ja muude sidusrühmade vahel, näiteks linnadega. ELi projektid täidavad olulist osa kriitilise massi tagamisel uute normide väljatöötamisel ning tööstussektorile uute teadmiste, klientide, turgude ja talentide andmisel. Seda Euroopa konkurentsivõime jaoks kasulikku mõju tuleks suurendada. Tuleb märkida, et edu näitajad, nagu uute töökohtade arv, programmile „Horisont 2020“ veel ei kohaldu, arvestades innovatsioonist töökohtade loomiseni kuluvat aega.

3.8. Komitee jälgib suure huviga Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi tegevust. Euroopas on vaja tööstuse, teadusuuringute ja hariduse tugevat koostööd, mis ongi Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituudi peamine eesmärk. Kontrollikoja hiljutisest (aprill 2016) eriaruandest nähtub, et Euroopa Innovatsiooni- ja Tehnoloogiainstituut on siiski vastamisi mitme suure probleemiga. Ehkki mõnega neist on juba hiljaaegu tegeletud, võime eeldada, et vahehindamise tulemusena paraneb instituudi töö märkimisväärselt.

3.9. Komisjon on alatanud arutelu Euroopa Innovatsiooni Nõukogu ulatuse ja loomise kohta. See peaks tegelema otseselt ettevõtjate/novaatoritega. Euroopa Innovatsiooni Nõukogu võib kujutada endast kiiremat mehhanismi innovatsioonilõhe kaotamise viimaste sammude lõpuleviimiseks. Euroopa Innovatsiooni Nõukogu võiks olla katuseorganisatsioon, mis koondaks endasse innovatsiooniga seotud rahastamisvahendeid. See eeldab mõistagi põhjalikku sünkroniseerimist ja ühtlustamist kõigi muude rahastamisvahenditega. Komitee peab seda algatust kiiduväärseks ja on pärast konkreetsete ettepanekute esitamist valmis arutelule kaasa aitama.

3.10. Programmi „Horisont 2020“ lähiaastate üks peamisi proovikive on selle täieliku potentsiaali ärakasutamine sotsiaalse innovatsiooni toetamiseks, mis on strateegia „Euroopa 2020“ eesmärkide saavutamise seisukohast ülioluline. Komitee tuleb meelde, et sotsiaalsed ettevõtted täidavad selles oma olemuse tõttu tähtsat rolli, ning palub tungivalt, et komisjon ja liikmesriigid tagaksid, et nendel ettevõtetel oleks programmi „Horisont 2020“ vahenditele teiste osalejatega võrdne juurdepääs.

3.11. Komitee rõhutab samuti sotsiaal- ja humanitaarteaduste äärmist asjakohasust Euroopas. Meie ühiskonda muudavad vältimatult vananemine ja demograafilised muutused, mis viivad uute prioriteetideni teadustegevuses⁽²⁾. Meie ühiskonnas toimuvad pöördelised muutused säästvamate tingimuste suunas. Piirtingimuste muutused, mis tulenevad sellistest nähtustest nagu globaliseerimine, kliimamuutused, juurdepääs energiale ja kujunemisjärgus tehnoloogiad – mille peamine hooandja on digiteerimine –, kiirendavad ühiskondlikke muutusi veelgi. Meie haridussüsteemi parandamisel on võtmetähtsus, tagamaks, et oleme valmis tulevikuks ja meil on õiged oskused tulevaste kvaliteetsete töökohtade jaoks. Eelistähelepanu tuleb pöörata kõigi mõjutuste hindamisele meie ühiskonnas, hõlmates mis tahes probleeme, mis võivad tuleneda töö- ja elutingimuste muutumisest, ning sotsiaalteadustel peab selles olema oluline roll.

4. Euroopa teadusruum ja programmi „Horisont 2020“ lisaväärtus ELi jaoks

4.1. Teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammi „Horisont 2020“ üks eesmärke on saavutada terviklik Euroopa teadusruum. Programmi on käsitletud ka poliitikavahendina strateegia „Euroopa 2020“ ja juhtalgatuse „Innovaatiline liit“ rakendamiseks. Euroopa teadusruumi põhielemendid on ühtne Euroopa teadustaristu poliitika, teaduskoostööprojektid, teadlaste piiriülene liikuvus ja suurte teadusprogrammide koordineerimine keerulise piirava tingimuse alusel: nimelt tuleb ELi programme rakendada keskkonnas, milles enamikku avaliku sektori teadusuuringute ja innovatsiooni vahenditest haldavad liikmesriigid.

4.2. Euroopa teadustaristu strateegiafoorum on seni olnud kasulik koordineerimisvahend kogu Euroopale huvi pakkuvate uute teadustaristute kindlakstegemiseks. Ehkki ulatuslike teadusrajatiste loomine sõltub peamiselt riiklikust rahastamisest, on Euroopa tasand oluline konsortsiumite toetamisel ja teadlastele Euroopa piiride üleselt taristule juurdepääsu tagamisel. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee jagab teadusringkondade muret selle toetuse nappuse pärast ja palub tungivalt, et komisjon suurendaks seda oluliselt ja tagaks seeläbi Euroopa teadlastele juurdepääsu Euroopa teadusruumi jaoks keskse tähtsusega riiklikele ja Euroopa Liidu rajatistele.

4.3. Üldiselt on liikuvus Euroopa teadusruumis väga oluline. Seetõttu palub komitee tungivalt säilitada selliste rahastamisprogrammide nagu Marie Skłodowska-Curie meetmed silmapaistev tase.

4.4. Komitee väljendab heameelt algatuse „Maailmale avatud“ üle, eeldades, et teaduse kvaliteet on jätkuvalt selle meetme liikumapanev jõud. Hoolikalt tuleks uurida esimesi märke sellest, et kolmandate riikide osalemise vähenemine mõjutab ka tööstusriike, näiteks USA-d, et teha kindlaks selle muret tekitava suundumuse põhjused.

4.5. Komitee soovib rõhutada, et teaduskoostöö, milles osaleb vähemalt kolm eri liikmesriikidest pärit partnerit, peab olema jätkuvalt Euroopa teadusuuringute rahastamise alustala. Erinevate innovatsiooni ja teadusuuringute valdkonna osalejate jõudude ühendamise võimaldamine – et lahendada probleeme, millega riigid üksi hakkama ei saa – ja ELi teadusmaastiku koostoime loomine on miski, mida tuleb teha ELi tasandil ja mis loob olulist lisaväärtust ELi jaoks.

⁽²⁾ ELT C 229, 31.7.2012, lk 13.

4.6. Komitee on väga mures liikmesriikidevaheliste suurte erinevuste pärast teadusuuringute ja innovatsiooni riikliku rahastamisel. See on põhjendanud omakorda suuri erinevusi ELi vahendite saamise edukuses. Komitee jälgib siigava murega, et need erinevused tegelikult suurenevad. Just EU-13 liikmesriikidel on olnud raskusi programmi „Horisont 2020“ rahastamise saamisega. Teadusuuringute ja innovatsiooni riikliku rahastamise erinevus on tohutu. Selle põhjuseks ei ole ainult rahvamajanduse kogutoodangu erinevused ELis. Peale selle kulutavad tugevama majandusega liikmesriigid teadusuuringutele ja innovatsioonile suhteliselt palju rohkem kui nõrga majandusega liikmesriigid.

4.7. Võib kindlalt väita, et eesmärk kulutada 3 % rahvamajanduse kogutoodangust teadusuuringutele ja innovatsioonile (Lissaboni strateegia 2007) jääb sisuliselt saavutamata teadusuuringute ja innovatsiooni riikliku rahastamise puudumise tõttu. Programmi „Horisont 2020“ panus on vaid minimaalne. Komitee nõuab teadusuuringute riikliku rahastamise suurendamist ja soovib liikmesriikidele rõhutada, et teadusuuringute rahastamine ELi vahenditest ei saa asendada riiklikke jõupingutusi. Samuti on oluline võtta vastumeetmeid ajude äravoolu ohu suhtes teatavates liikmesriikides.

4.8. Suurenevat lõhet liikmesriikide vahel tuleb analüüsida, et saaks anda hinnangu selle põhjustele. Komitee väljendab heameelt tippaseme levitamise ja osaluse laiendamise uute meetmete üle, mis võivad aidata seda lõhet vähendada. Kaaluda võiks ka selliseid meetmeid nagu taotlejate nõustamine toetusstruktuuride osas või EU-13 riikide osalemise lisamine prioriteetse kriteeriumina võrdselt heade projektide puhul, tingimusel, et konkureerivad kandidaadid täidavad samu tippaseme kriteeriume. Esmajoones soovitame aga tugevdada olemasolevat rahastamisvahendit – teaduskoostööprojekte –, mis ühendab omavahel teadusringkondi, aidates kaasa erinevuste kaotamisele.

4.9. Komitee toetab avatud teadustegevust⁽³⁾. Avatud juurdepääs väljaannetele on leidnud aktiivset kasutamist, kuid mõningate kirjastustega on endiselt suuri probleeme ja see on takistus, mille saaks kõrvaldada ELi kooskõlastatud püüdluste abil. Avatud andmete arendamine on kiiduväärne, kuid selle rakendamise üksikasjade kindlaksmääramiseks on endiselt vaja teadusringkondade alt-üles-protsessi.

4.10. Komisjoni väljapakutud Euroopa teaduspilv võib tagada Euroopa teadlastele virtuaalkeskonna oma andmete salvestamiseks, jagamiseks ja taaskasutamiseks valdkondade- ja piiriüleselt. Komitee toetab seda algatust, ⁽⁴⁾ sest usub, et see võib olla avatud andmete jaoks oluline element. Komitee palub tungival, et komisjon võtaks hoolikalt arvesse nii konkreetsete teadusringkondade piiriüleste pilvesüsteemide, mis on juba loodud ja toimivad hästi, kui ka riiklikku tegevust, mis on suunatud sama eesmärgi saavutamisele.

5. Tõhusate protsesside suunas

5.1. Komitee väljendab heameelt komisjoni jõupingutuste üle muuta programm „Horisont 2020“ veelgi lihtsamaks. Konkreetsemalt meelitatakse väiksemaid osalejaid väiksema bürokraatia, lihtsamate eeskirjade ja suurema õiguskindlusega.

5.2. Äsja kasutusele võetud VKEde rahastamisvahend on hea näide tõhusast kohaldamise, valimise ja järelevalve protsessist. Ettevõtjad on suhtunud väga hästi sellistesse elementidesse nagu kiire vastamine laenu taotlustele ja alt-üles-ideede rahastamine. Neid elemente peaks kasutama parima tavana muude programmi „Horisont 2020“ vahendite suhtes.

5.3. Suuri edusamme on tehtud selliste eeskirjade ja vahendite lihtsustamisel nagu tunduvat parem osalejate portaal, kuid lahendamata on veel olulisi küsimusi, mis kahjustavad tõsiselt programmi ligitõmbavust. Näiteks asutusesiseste arvete esitamine, mida kasutab enamik tööstus- ja teadusorganisatsioone, on tehtud peaaegu võimatuks ja rangemad sätted kasutatud rajatiste täisvõimsuse kohta on muutnud olukorra keerulisemaks. Komisjoni vastumeelsus hüvitada konkreetset tegelikku palgakulu viimase lõppenud majandusaasta varasemate väärtuste asemel on leidnud küll käsitlemist, kuid põhjustab siiski täiendavat halduskoormust. Programmi „Horisont 2020“ eeskirjad eeldavad sageli endiselt kahekordset raamatupidamist. Suured haldusteadmised, mis osalejal peavad olema programmi nende tahkude rakendamiseks, muudab osalemise eelkõige VKEde jaoks vaevanõudvaks ja heidutab ka rahvusvahelisi partnereid.

⁽³⁾ ELT C 76, 14.3.2013, lk 48.

⁽⁴⁾ „Euroopa pilvandmetöötluse algatus. Konkurentsivõimelise andme- ja teadmuspõhise majanduse ülesehitamine Euroopas“ (TEN/592) (ELT C 487, 28.12.2016, lk 86).

5.4. Komitee julgustab komisjoni seetõttu programmi „Horisont 2020“ veelgi lihtsustama ja järgima selle osalemiseeskirju, milles nähakse ette alus „toetusesaajate tavapärase raamatupidamistavade laialdasemaks aktsepteerimiseks“. Ta soovib aruteludes tulevaste raamprogrammide üle püüda teha ka edusamme selle suunas ja nõustuda võimaluse korral alati osalejate tavapärase raamatupidamispõhimõtete, alustades põhimõttest, et peamiseks kriteeriumiks on riiklike eeskirjade täitmine, kui need on kooskõlas kokkulepitud normidega. Neid norme võib arendada ja katsetada koostöös Euroopa Kontrollikojaga.

5.5. Pidades silmas järgmist raamprogrammi, soovib komitee tungivalt hoiduda täiendavate rahastamisvahendite loomisest ning julgustab komisjoni selle asemel nende arvu jõuliselt vähendada ja hindama ühiseid tehnoloogiaalgatusi, et alles jääksid vaid kõige tõhusamad.

5.6. Komitee nõuab nagu Euroopa Parlamendi teadusuuringute komisjoni (ITRE), et Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondist tagastataks 2,2 miljardit eurot ELi teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammile „Horisont 2020“, et vähendada kärbeta märkimisväärt kahjulikku mõju. Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi raames investeeritakse projektidesse, mida ei saa käsitleda nende projektide aseainena, mida programmi „Horisont 2020“ raames enam jätkata ei saa, sest enamikus nimetatud fondi projektides ei käsitleta teadusuuringute aspekte, vaid olemasoleva tehnoloogia rakendamist. Sellel on kindlasti oma eelised, kuid sellega ei tohi piirata innovaatiliste uute tehnoloogiate kasutamist Euroopa konkurentsivõime jaoks, mida võib pakkuda programm „Horisont 2020“.

5.7. Programmis „Horisont 2020“ taandub klassikaline projektide kaasrahastamine, mille puhul annab komisjon toetust konkreetsetele projektidele ja aitab kanda nende kogukulu, üha enam rahastamisvahendite teelt. Teadusuuringute rahastamine laenude abil on aga nii tööstussektori kui ka teadusringkondade jaoks kasulik vaid innovatsiooniahela lõppetapis, mitte murrangulise innovatsiooni valdkonnas. Peale selle ei ole paljudel asjaomastel osalejatel neid võimalik kasutada, kuna paljudes liikmesriikides ei ole avalik-õiguslikel uurimisasutustel lubatud laenu võtta. Seega palub komitee tungivalt, et programm „Horisont 2020“ ja sellele järgnevad programmid keskenduksid jätkuvalt peamiselt kaasrahastamisele.

5.8. Komitee toetab seetõttu nõukogu 27. mai 2016. aasta järeldusi, milles on toonitatud, et raamprogrammi „Horisont 2020“ raames tuleb hoolitseda selle eest, et teadusuuringute ja innovatsiooni laenupõhist rahastamist ei laiendataks veelgi toetusepõhise rahastamise arvelt. Euroopa tööstusettevõtjatele peab olema kättesaadav murranguline tehnoloogia, mis on pärit riskantsetest projektidest, kuid laenude abil neid ei avastata.

5.9. Programmi „Horisont 2020“ esimeste aastate edukuse määr oli mõnel juhul vaid 3 %. Üldiselt oli seitsmenda raamprogrammi edukuse määr 1: 5, kuid programmis „Horisont 2020“ 1: 8. Vaja on saavutada mõistlik edukuse määr, et vältida ressursside raiskamist või põhjustada meeletu tööstussektori ja teadusringkondade parimate osalejate seas. Kui edukuse määr on oluliselt madalam, võib projekti taotlemisega kaasnev kulu ületada eraldatud rahalisi vahendeid. Esitatud on mitmesuguseid ettepanekuid vastumeetmete kohta (mõju täpsem kindlaksmääramine, kaheetapilised protsessid, kutselised nõustajad, parimate tavade järgimine) ja komisjon peaks neid rakendama viivitamata programmi „Horisont 2020“ allesjäänud perioodil.

5.10. Kvaliteedimärgise andmine kvaliteetsetele taotlustele, mida ei rahastata, võib sobida eriti hästi VKEdele, kes loodavad rahalisi vahendeid saada Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondidest. Täpsustamist vajab veel küsimus, kas sellisel juhul võivad probleeme tekitada riigiabi eeskirjad.

5.11. Komitee soovib vahehindamises analüüsida seda, kuidas programm „Horisont 2020“ aitab kvalitatiivselt saavutada seatud eesmärgi, st edendada tipptasemel teadust, käsitleda kiireloomulisi ühiskondlikke väljakutseid ja toetada juhtpositsiooni tööstuses suurema ja kaasava majanduskasvu nimel, mis aitab luua töökohti Euroopas, mitte keskenduda liialt kvantitatiivsetele meetmetele, nagu publikatsioonide, patentide ja investeerimistulu kokkulugemisele, nagu tehti seitsmenda raamprogrammi korral. Ta soovib ka kehtestada struktuurifondides ja Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondis kokkusobivad näitajad nii teadusuuringute kui ka innovatsiooni toetuseks.

Brüssel, 20. oktoober 2016

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Georges DASSIS